

ענף עץ אבות

למגילות היחס של משפחות בישראל ייחוס משלו. גדולה זכות אבות, ולכן היו נוהגים גדולי ומורי הדורות להביא בכתובים את שלשלת משפחותיהם ותולדותיהם. ציון ענפי היחס המשפחתי יסודותיו בהררי קודש, נאמר הוא בכתובים ושנוי בדברי חז"ל למקורותיהם השונים.

1134567

"כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו" (במדבר כג, ט) ובפירוש רש"י: "אני מסתכל בראשיתם ובתחילת שרשיהם ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וכגבעות אלו על-ידי אבות ואמהות".

וכך אמר הנביא: "שמעו אלי רודפי צדק מבקשי ה' הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור נקרתם. הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם" (ישעיה נא, א). ללמדך שכל איש ואיש מבקש ה' ודורש צדק, הרוצה להנחיל לבניו ובנותיו את המורשת, עליו להביט אל צור-מחצבתו. וכן אמר החכם מכל אדם במשלי "עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם (ז, ו). ובדברי המדרש על פסוק זה: "תולדות האבות עטרה לבנים והבנים עטרה לאבות" (בראשית רבה, תולדות). גדולה מזו מצינו בירושלמי פרק ב' ביומא "האיר פני המזרח עד שבחברון, ולמה הזכיר חברון כדי לעורר זכות אבות, ישני חברון".

ובמגילת יוחסין להגאון ר' זכריה יהוסף שטרן משאוול זצ"ל כתב: "ויקר לאיש לחקור ולדעת תולדות אבותיו מראש ימי קדם כדי שהמטע אשר שתלו האבות בלב הבנים תוסיף תת כוחה להריק גשמי ברכה בלבבם ולהעיר רוחם ללכת באורחות אבותיהם" (הקדמה לחלק שני. שו"ת זכר יהוסף).

ויש מגדולי ישראל שראו באילן היחס חלק מהותי של מורשת היהדות, וכפי שהתבטא אחד מגדולי החסידות זחבדי"ת: "המטבע של הנשמה מתנחל רק מאבות לבנים ולא שנמסר מרב לתלמיד. ישראל נקראים על כן בני חינוך, בני אברהם יצחק ויעקב, ולא תלמידיו של משה" (ספר למנחמי לר"א חן ז"ל). ראויים לציון ג"כ דברי המדרש: "בשלשה מקומות ביקש משה להתרמות לאברהם, ונאמר לו 'אל תקרב הלום, במקום גדולים אל תעמוד' (ילקוט שמעוני, שמות). עד כדי כך העריצו והקדישו את יחס האבות.

בבואנו להציב זכרון לנשמת בתנו **צפורה ע"ה**, מצאנו איפוא לנכון, להביא את אילן היחס של משפחתנו. אף כאן "מראש צורים אראנו" צורים – האבות, גבעות – האמהות. והמטרה כפולה להנחיל לצאצאינו וצאצאי צאצאינו את מורשת ראשי משפחתנו צורי הדורות, עד תאות גבעות עולם ולהזכיר להם זכות אבותם כדי שזיו דיוקנם והוד רוחם יהיו לנגד עיניהם, בבחינת "והיו עיניך רואות את מוריק", ידעו וישכילו שצילם ותפארתם מאותו אילן קודש הם, ענפים הם ופארות לקדושי ארץ.

העלינו את אילן היחס של ענפי המשפחה בשרטוט מעט, הצורים והגבעות האבות והאמהות להסתעפויותיו, מצמרתו עד לשרשיו – גאוני וגדולי ארץ.

שלושה שרשים לו, לאילן – ראש וראשון, גדול מחשבת ישראל, הארי החי, רבנו יהודה אריה המהר"ל מפראג, ואחריו נינו הגאון רבי יאיר בכרך, בעל ה"חוות יאיר" – מחד גיסא, ומאידך – ראש הגולה, רבי משה רבקה בעל "באר הגולה", אבי משפחת ריבלין הגדולה, ולצידם מזדקרים בעומק יונקותיהם, שרשיו של אבי שושלת אטינגר הגאון החסיד רבי ברוך מרדכי איטינגא איש בברויסק, זצ"ל. מהם הסתעפו אילנות אדירים ושתילי קודש אשר כיסו את הררי ציון וירושלים, בחננם את עפרות ארץ הקודש בחידוש הישוב היהודי – במסירות נפש.

בבואנו עתה להציב ציון לנשמת בתנו **צפורה ע"ה**, מטרתנו כאמור לעורר זכות אבות, ישני עפר, ולעורר בלבבות הצאצאים את זיקתם למוסר אבות ולתורת אם. ותפילתנו שזכותם תהא חופפת עלינו שלא תמוש התורה מפי זרע ומפי זרע זרעם, וכמאמר חז"ל "מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניה שלה" (בבא מציעא פג, א) עד עידן ועדנים לעת קץ בו יקיצו וירננו שוכני עפר.

ענף אטינגר

- (א) מרת צפורה זוננשיין לבית אטינגר ע"ה
 (ב) בת ר' דב אטינגר שיחי'
 (ג) בן ר' חנוך זסלר (א)

(א) ר' חנוך זסלר — בן ר' יהודא לייב ומרת פייגע זאסלער.

ר' יהודא לייב יליד העיר באברויסק, בבחרותו לא היה באפשרותו ללמוד בישיבה ועסק בפרנסת ביתו בהגיע זמנו להתיצב לצבא הרוסי עלה בידו פתק לבן [כך היה נהוג ברוסיה שמחמת ריבוי האוכלוסייה היה עודף בחיילים והיו עושים הגרלה ומי שעלה בידו פתק לבן היה פטור משרות צבאי] והשתחרר. באותה שעה אמר ר' יהודא לייב "רבש"ע אותן ארבע שנים שהייתי עלול לעבוד את ניקולאי אעבוד אותך" וכך הלך רגלי לישיבת סלבודקה והתישב ללמוד. תקופה קצרה אחרי שבא לישיבה כבר התפרסם בשם ה"מתמיד מבברויסק".

לימים הציע לו רבו הגה"צ ר' יצחק פטרבורגר זצ"ל (תלמיד הגר"י סלנטר) — שעמד אז בראשות ההנהגה הרוחנית בישיבה — לסוכב בערים ובעיירות ולדרוש ברכים, ר' יהודא לייב שמע בקול רבו, רכש לעצמו טלית שיהיה לו כמה להתעטף בשעת הדרשה, וכך סוכב בעיירות עד שהגיע לעיר זאסלע, שם הזמין אותו הג"ר ישראל סארעלאוו (ממקורבי הגר"י סלנטר) לסעוד על שולחנו. ר' ישראל לא חשב שר' יהודא לייב אינו נשוי שכן ראהו מעוטף בטליתו בדרשותיו, ולא נזדמן לו לראותו בשעת התפלה, רק כליל שב"ק כשישבו לשוחח בד"ת שוחחו גם על עניני משפחה והיה זה כבר בשעת לילה מאוחרת, נודע לר' ישראל שר' יהודא לייב עדיין רווק, הוא קם מיד ממקומו, העיר את כתו משנתה שלח אותה להתלבש וביקש ממנה שתעבור בחדר, ומר' יהודא לייב ביקש לראותה אם תמצא חן בעיניו, וכך יקיים את משארו"ל שצריך אדם לראות את אשתו קודם שיקדשנה, ובאותו מוצש"ק נתקיימו התנאים (כפי שנמסר לנו מפי הרה"ג רמ"מ שיינין זצ"ל).

(ד) חתן ר' ברוך מרדכי אטינגר (ב)

הפוסק

בחתונה השתתף גם ר' איצ'לע פטרבורגר, לאחריה התיישב ר' יהודא לייב בעיר זאסלע שם ישב על התורה ועל העבודה ואשתו מרת פייגע זלאטע נשאה בעול הפרנסה, שם בזאסלע נולדו להם שלשה בנים, וכשגדלו הבנים והאווירה בעיר היתה קצת "מתקרמת" חששו מהשפעת הסביבה על ילדיהם וכיון שיצאו את עיר מולדתם עלו לארץ ישראל ששאפו אליה כל הזמן. כאן בארץ ישראל פתחה "חדר" לבנות ונקראה כפי כל "די רוסישע רעכעצין" בחדר אחד גדול בו גרה המשפחה התקיים גם ה"חדר" וכשגזרו רבני ירושלים "חרם" על בתי הספר המודרניים גדל מספר הבנות שבאו ללמוד אצלה בידעם שכאן הוא המקום לחינוכן של בנות ישראל. ובאותו זמן בעלה ובניה ישבו על התורה ועל העבודה.

ידועה היתה מרת פייגע זלאטע כאשה צדקנית זהירה בפיה ובלשונה, דבריה שקולים ומעולם לא הטילה דופי באיש, ותלמידותיה ידועות היו בירושלים, וניכר עליהן שאת חינוכן ועיצובן קבלו אצל מרת פייגע זלאטע.

בבית זה גדל ר' חנוך אביו של ר' דב שיחי' וסבה של צפורה — אשר נקראה על שמה של הסבתא פייגע זלאטע לבית סרואלוב. חינוכן של בנות ישראל בדרך התורה והמסורה עברה כחוט השני מהסבתא פייגע אל ניתה צפורה. ת.נ.צ.ב.ה.

(ב) ר' ברוך מרדכי אטינגר — מילידי ירושלים, מגידוליה ומגדוליה, דמות ירושלמית טיפוסית שיחד עם צניעותה והצטנעותה בפנימיותה, היא מלאה וגדושה בכל, לפרנסתו הוא מלמד דרדקי בעץ חיים ובת"מ מאה שערים, מגיל ח"י שנים הרביץ תורה בתלמידים ושמו יצא לפניו כפדגוג אומן. סיפורים רבים יש לבני ירושלים על חכמתו ופקחותו המיוחדת בה הנהיג את תלמידיו, יחד עם זאת עסק בהרכצת תורה ברכים למבוגרים בביהכ"נ "מזכרת משה", רבים נהרו לשמוע את שיעוריו המיוחדים במדרש רבה ובפרקי אבות, גם כעסקי ציבור עסק, וחלק רב לו בהרחבת גבולות עיר הקודש ברכישת הקרקעות לשכונת קרית שמואל.

קפדן ומהדר גדול במצוות והיה נמנע לטלטל אף במקום שיש ערוב, כמו"כ הקפיד על נקיון גופו ונקיון בגדיו, בעקבות אביו שהיה מחסידי חב"ד נהג גם הוא לקדש ולטהר את עצמו במקוה, מידי יום היה נייער בחצות יושב על הקרקע ומתקן תיקון חצות וכשהגיע ט' באב הורגשה על חזותו עומק השגתו בחורבן.

תפילותיו בימים נוראים היו בבחינת ספר מוסר (מפי בניו), בראש השנה שימש ככעל תוקע מומחה ונוסף לכך שהיה תוקע בכמה בתי כנסיות היה נכנס לגדולי הדור שבירושלים ותוקע עבורם, הרב מבריסק והרב מלובלין ממתנים היו לתקיעותיו ורק אח"כ סעדו ליכס, כמו"כ לימד מאות צעירים את חכמת התקיעה דקדוקיה והלכותיה.

גומל חסד בגופו היה, כל ימיו היה חבר בחברא קדישא, בקיץ ובחורף כימי חום וכימי שלג וגשמים עזים לא נמנע מלצאת ולגמול חסד עם המתים, כמו"כ היה חבר פעיל בחברת "שומרי

(ה) בן ר' דובער אטינגר (המכונה בערל מערקעס) (ג)

אשיר חסידות

אמונים". שדאגה לשמירה על הנפטרים משעת יציאת הנשמה עד ההבאה לקבורה וכן בסיוע לחולים עניים.

גם עם החיים גמל חסדיו וחבר נאמן היה ב"חברת המשמחים" שנוסד ע"י שמחה יאנובר מטובי האברכים בירושלים ומטרתם לשמח חתן וכלה בשירה ובזמרה כשמחה ובריקודים.

אשתו מרת נחמה בר' משה רבלין זצ"ל (מגזע רבלין – הפרושים) כונתה בפי צאצאיה "סבתה חומקע" היתה דמות מיוחדת במינה, ספוגה אהבת תורה וחסד, ובביתם גדלו שלושה נכדים כבנים לכל דבר, הק' ירחמיאל בהר"ר ישראל מאיר שמשלביץ שנהרג ע"י מרצחים בריטיים הי"ד. ויבדלח"ט הגאון ר' משה הרשער שליט"א שינק הרבה מתורת הסבא זצ"ל, ור' דב אטינגר אבי צפורה ע"ה.

רבי ברוך מרדכי נפטר בהיותו בן ע"ז שנה ומנו"כ בהר המנוחות בירושלים ג'יום הראשון לפרשת בשלח ו' שבט תשי"ד תנצב"ה.

המנוחות

(ג) ר' דובער אטינגר – עלה לארץ יחד עם אבי סכתו ר' ברוך מרדכי מבאברויסק בשנת תרי"א והוא עדיין נער צעיר לימים, על פי המסורת המשפחתית הביע ר' ברוך מרדכי את רצונו שאחד מנכדיו יתלוה אליו בנסיעתו לארץ ישראל וכיון שלא יכל להכריע מי מבין הנכדים יעלה עמו, הציב לעצמו סימן שהנכד שירד אחר העגלה אות הוא כי נפשו דבוקה בו והוא יתלוה אליו, לאחר הפרידה הנרגשת מבני משפחתו ניצבו כל בני המשפחה בפתח הבית והביטו בעיניים דומעות אחר העגלה המתרחקת, רק הנער דובער רץ אחריה ואותו נטל להתלוות עמו לא"י.

זמן קצר אחר הגיעו ארצה נפטר רב"מ, ובתו – זקנתו של הילד דובער נטלה על עצמה את גידולו של הנער וכך כונה כל ימיו בעריל מערקעס (על שם סבתו מערקע).

את חינוכו קיבל בת"ת בירושלים ושמו יצא לשם ולתהילה, בהגיעו לפרק נישואין נתן בו עיניו אחד מגדולי חסידי חב"ד – הגאון ר' אליהו יוסף ריבלין – [גם הוא משושלת הריבלינים] – אב"ד דריבין ופלאצק ומתלמידי האדמו"ר רד"ב המכונה האדמו"ר האמצעי והאדמו"ר צמח צדק.

לאחר פטירת רעיתו הראשונה נשא ר' בערל לאשה את מרת חיה שרה (חינה) בת ר' אהרן זליג מעסקני הציבור הירושלמי ומבוני בית הכנסת בית יעקב שבחורבת ריה"ח. לשם פרנסה, עסק במלמדות ונמנה על חברת שומרי תורה שנוסדה להחזיר את החינוך המסורתי למושבות החדשות בא"י, וכך שימש ר' בערל מערקס כאחד המלמדים הראשונים בפ"ת, לאחר יסוד מאה שערים שימש כמלמד בת"ת שנוסד בשכונה ולאחר מכן שימש כמלמד בת"ת עץ חיים, שהיה אז ב"חורבה" מבצר המתנגדים, על אף היותו חסיד חב"ד נלהב וזאת עקב למדנותו המופלגת והסברתו הנפלאה שמשכה את לבות התלמידים.

(ו) בן ר' מנחם אליעזר

(ז) בן ר' צדוק אורליק

(ח) חתן ר' ברוך מרדכי אטינגר מבאברויסק (ד)

ה'תשנ"ח

ה'תשנ"ח

בין תלמידיו נמנים בניהם ונכדיהם של רבנים ועסקני ציבור שמסרו לידיהם האמונות את צאצאיהם בהיותם בטוחים שיגדלו תחת השגחתו כל אחד כפי כשרונותיו, על תלמידיו נמנה ר' מנחם נתן אורבך נכדו של ר' מאיר אורבך בעל ה"אמרי בינה" מקאליש, שמסר את חינוכו לידיהם האמונות של ר' בערל מערקס, בהקדמתו לספרו "זכות אבות" מזכיר הלה שזקנו הגר"מ אוערבך הרב מקאליש מסר את חינוכו לידיהם של ר' דובער (אטינגר) מערקס וכן הוא מביא חידו"ת בשמו.

ר' בערל נמנה על גבאי חברת "שערי חסד גמילות חסדים הכללי" וממסדי שכונת שערי חסד הירושלמית. כן נמנה על רוכשי הקרקעות מידי ערביי ליפתא (למרגלות שכונת רוממה), ר' בערל חתום בין מיסדי שערי חסד ואף זכה לראות בראשית בנינה אך לא זכה לקבוע בה את משכנו. נלב"ע ביום י"ג חשון תרע"ח והובא למנוחת עולמים בחלקת חסידי חב"ד שבהר הזיתים.

(ד) הגאון החסיד רבי ברוך מרדכי אטינגא זצ"ל מבאברויסק.

ה'תשנ"ח

הוד קדושים עטורה תפארת של דורות ואספקלריא מאירה הזוהרת מזיוה, עד סופם של דורות מעטרת את דיוקנו של הסבא הגדול.

נצר למשפחה נכבדה היה הגאון רבי ברוך מרדכי, בן למשפחת איטינגא שני בחמישי עם רבי מרדכי זאב מחבר "מפרשי היס" על התלמוד. בעל "תולדות חכמי ירושלים" מספר כי בילדותו היה ר' ברוך מרדכי בוילנא ונתגדל שם. אחר כך נתקבל לאב"ד ור"מ בעיר באברויסק ושימש שם בקודש יותר מארבעים שנה. חומר רב על תולדותיו הביא לדפוס האדמו"ר הרי"ץ מלובאוויטש (נכללו בספר "ביקור שיקאגא"). ר' ברוך מרדכי היה יפה תואר, ובעלייתו לארץ ישראל היה כבן תשעים ועדיין במלא הדרו חכמתו וענוותנותו היו פרושים על פניו הטהורים. זוג עינים יפות וגדולות, מצח רחב וגבוה, זקן הדור לבן עם הפאות המסולסלות, לבושו נקי מאוד ומסודר, ופיו היה מפיק מרגליות. כשהיה מדבר, היה קולו חזק ונעים לאוזן כאילו מדבר לפניך אדם בגיל העמידה.

על התקרבותו של רבי ברוך מרדכי לחסידות, מקדיש מהרי"צ חלק נכבד מסיפורו: הנער ברוך מרדכי הוכר מנעוריו כבעל כשרון גדול והצליח מאוד בלימודיו. כשהגיע לגיל שלש עשרה, עזב את ביתו ונסע ללמוד בוילנא. בדרך לישוב שווינציאן נפגש עם ר' מיכל אופצקער. גאון גדול, מתלמידי אדמו"ר הזקן, ושמה התעכב ללמוד אצלו בצוותא.

בשנה השלישית ללמודיו גילה לפניו רבו ר' מיכל שהינו אחד מהתלמידים המיוחדים שנשלחו לשווינציאן מטעם אדמו"ר הזקן. במשך חצי שנה לימד אותו חסידות ואחר כך יעץ לו להמשיך בלימודיו בעיר ווילנא.

במשך זמן קצר התפרסם ר' ברוך מרדכי בוילנא, ובגיל שש עשרה שנה נודע בשם —
 "העילוי משווינציאן". הוא קנה לו שם בגלל כשרונותיו הבלתי רגילים, והיו שהכתירו אותו בשם
 "בעל הגיון". הוא היה רגיל לבקר אצל גדולי ווילנא וגאוניה, ובכללם אצל אב"ד הגאון ר' שמואל,
 ומפרק לפרק זכה ר' ברוך מרדכי לשוחח עם הגר"א מוילנא.

לפי המסורת המובאת שם נשא ר' שמואל האב"ד דווילנא את אמו האלמנה של ר' ברוך
 מרדכי שהיתה ב"ר חיים יהודה ליב איטינגא מלכוב והיא עברה לבית בעלה בוילנא. אך היא לא
 ידעה שבנה העילוי שוהה אף הוא בעיר. באחת השיחות של ר' שמואל עם בני ביתו בדבר שידוך
 לבתו, שמעה הרבנית כי בין הבחורים המוצעים נמצא צעיר הנקרא — "העילוי משווינציאן". היא
 ידעה כי בנה ברוך מרדכי יצא מביתו ללמוד בוילנא, אך לא ידעה כי בדרכו התעכב בשווינציאן.
 לא עלה איפוא על דעתה שעילוי זה הוא בנה. משנמסר לה ששמו ברוך מרדכי, סיפרה לבעלה ר'
 שמואל על בנה, שאף שמו היה ברוך מרדכי, בעל כשרון עצום שעזב אותה לפני שנים מספר ונסע
 ללמוד, ומאז לא שמעה אודותיו כלום.

ר' שמואל הזמין את העילוי משווינציאן הביתה, משנודעו האם וכנה העילוי אין לתאר את
 השמחה בפגישתם המופלאה, ולאחר זמן קצר נשא הצעיר ברוך מרדכי את בתו של ר' שמואל.

לאחר החתונה נתקבל ר' ברוך מרדכי כראש אחת הישיבות הגדולות בוילנא וכמובן היה
 מבאי ביתם של גאוני העיר, אולם לא ניתק את יחסו עם החסידים, אם כי הללו נרדפו עד צווארם.

בני עדת החסידים בוילנא, העריכו מאוד את הצטרפותו של ר' ברוך מרדכי לעדתם, ויחד עם
 המשך לימודיו בתורת הנגלה בעיון ובהתמדה גדולה והרבצתה לרבים, התעמק יותר בתורת
 החסידות.

מזמן לזמן נפגש עם אברכים למדנים גדולים, אשר הגיעו מליאזנא ומסרו חדושי תורה
 ששמעו מפי הרבי בסוגיות שונות, אולם מכל החידושים ששמע מפי הלמדנים בשם הרבי לא
 התפעל ביותר, עד אשר החליט לנסוע לעיר ליאזנא ולשמוע תורה מפי הרבי עצמו.

בפעם הראשונה היה זה בשנת תקנ"ג, הגיע ר' ברוך מרדכי לליאזנא לחצר הרבי, ושהה שמה
 שבועות מספר בלבד, אך במשך שלש שנים לאחר מכן, משנת תקנ"ג עד תקנ"ז, שאז נסע שנית
 לרבו, היה מספר גדולות על ביקורו זה.

מתוך הסיפורים על קורות עדת חסידי ווילנא, ביחוד משנת תקנ"ז עד תקס"ב, אנו למדים
 שהגאון החסיד ר' ברוך מרדכי היה אחד מעמודי התווך של עדת החסידים וכן היה מפורסם בין
 עדת המתנגדים. בראשית שנת תקס"ב החליטו פרנסי הקהילה של העיר בויברויסק לתת את כתר
 הרבנות על ראש הגאון החסיד ר' ברוך מרדכי, ועל שמה נתפרסם ונודע בשערים כרבי ברוך מרדכי
 מבאברויסק.

רושמי הקורות מציינים את העובדה שר' ברוך מרדכי נתמנה כרב בקהילה די גדולה, בתקופה
 שרק גדולים בתורה היו מתקבלים לרבנות, ואף המערכה נגד החסידות עדיין היתה חריפה ביותר.

עובדה זו מראה על גדולתו בתורה, אם כי ידעו עליו שהוא חסיד מובהק. כך למשל, נתקבל גם ר' לוי יצחק בעל "קדושת לוי" כרבה של ברדיטשוב, קהילה גדולה ביותר ואחת החשובות והגדולות ברוסיה, מקרים אלה מועטים היו והדבר מלמדנו על חשיבותו וגדולתו של רבי ברוך מרדכי בתורה.

רבי יצחק ניסנבוים מילידי באברויסק, מספר על גדולת תורתו ושקידתו ועל הפלגת חכמתו של רבי ברוך מרדכי, בקבלת פני הכל, בענות חן ופנים מסבירות, ועשרות בשנים לאחר מכן סיפרו על כך יודעיו ומכיריו מאז. ושמעתי מפי אחד ממכיריו שהיה איש נפלא ונעלה וחכם מדיני, היה מושך כל אדם כאבן מגנטי באהבת התורה ויראת שמים, וגם בשיחת חולין שלו היתה חכמה מופלאה בשנינת הלצה חדה ונעימה.

בתוקף תפקידו כרבה הרשמי של באברויסק, היתה בידי ר' ברוך מרדכי הסמכות להמליץ על ספרים שהוכאו לדפוס בפני הצנזורה, וזו התחשבה בהמלצתו. אמרו עליו שהוא לא עיין כלל בכל הספרים שבאו לידו לביקורת, ובטוב לבו נתן את אישורו לכל הספרים שהוצעו לפניו. כאשר נשאל פעם אחת — "הלא כבודו יכול להיכשל בספר, שהוא פסול למלכות ויקרא לאחריות, וייתכן גם לדין ולמשפט?" — ענה בשחוק — "ומה יעשו לי, ישלחוני לסיכור, גם שם אאשר את הספרים הפסולים, לדעתם, ואז יחזירו אותי לבאברויסק".

כל אלה לא יכלו לכבות את אהבת ארץ ישראל שבערה בלב רבי ברוך מרדכי, יחד עם בתו מערקע ונכדה בעריל, עזבו את באברויסק, עלו אל ארץ הקודש והתיישבו בירושלים.

לפני עזבו את באברויסק ועלייתו לארץ ישראל, יעץ רבי ברוך מרדכי לראשי קהילת באברויסק כי יקחו להם לרבנים את שני הרבנים אשר בפאריץ הסמוכה: את רבי הלל בעל "פלח הרימון" לרב החסידים ואת רבי אליהו גולדברג לרב המתנגדים. ראשי עדת החסידים נענו לו והביאו מתחילה את רבי הלל, מתוך הנחה שכמו הרב הקודם רבי ברוך מרדכי, ישמש גם הוא כרבם של המתנגדים, אולם המתנגדים לא חפצו לקבל עליהם כרב את רבי הלל, והביאו רב אחר לעדתם, ומאז היו שני רבנים בבאברויסק, אחד לעדת החסידים ואחד לעדת הפרושים. רבי ברוך מרדכי היה איפוא הרב האחרון, שאיחד את החסידים והמתנגדים בבאברויסק.

בעל "תולדות חכמי ירושלים" מספר עליו, כי זכה להתקדש ולעלות אל ארץ הקודש ונפטר מהעולם בשנה הראשונה לביאתו, בשיבה טובה. לפני עלייתו, קיבל את ברכתו של בעל "צמח צדק", האדמו"ר השלישי לשרשרת נשיאי חב"ד במכתב בו התבטא: ואם נכספה וכלתה נפשם לאור ב"אור החיים"... [ראה להלן בסוף המדור מכתב זה], ואמנם זכה לכך ונפטר ביום חמישי י"ד אלול תרי"ב, ונקבר בליל ששי ט"ו בו. בו ביום ירד היורה ועננים כבדים כיסו את השמים ואנשי ה"חברא קדישא" מיהרו להביאו למנוחות ועל כן הטמינו אותו באחד הקברים שהיו חצובים, ולאחר מכן התברר שקברו נחצב ליד ציונו של בעל "אור החיים" הקדוש.

על ציונו חרתו לאמור: "פ"נ הרב המאור הגדול, החרף ושנון, חכם ועניו מו"ה ברוך מרדכי אב"ד באברויסק בהרב אליעזר לייזר מלעמברייג, חתן הרב הגאון מו"ה שמואל זצ"ל דק"ק ווילנא נתבקש בישיבה של מעלה י"ד לחודש אלול שנת הברי"ת לפ"ק".

(ט) בן ר' אליעזר לייזר מלעמברג

(י) חתן ר' חיים יהודה לייב סג"ל איטינגא (לבוב) (ה)

(יא) בן ר' אליעזר הלוי איטינגא (ו)

(יב) בן ר' אברהם הלוי איטינגא (ז)

(ה) ר' חיים יהודה לייב — אחד מרבני וגדולי הדור מופלג בחסידות צדיק בכל דרכיו וחסיד במעשיו, שימש ברבנות קאליש הסמוכה לסטניסלב ומשם עלה ונתעלה להיות ר"מ ודיין גדול בעיר לבוב בה שימש משנת תפ"ח עד עת פקודתו בשנת ת"ק, שמו וטבעו יצאו בעולם לגאון ולתפארת ורבים ממחברי הספרים בדורו נהרו אליו לעטר את ספריהם בהסכמתו.

ר' חיים לייב הלוי נשא לאשה את מרת מיכלא בת הנגיד ר' אליעזר המכונה. ר' לייזר ר' מענדל'ס פאטיגירש מלבוב, נפטרה על פניו בלבוב ה' כסליו תפ"ד. לאחר פטירתה נשא לאשה את בת הגאון המפורסם מו"ה שמחה הכהן רפפורט אשר אם אמו היתה בת הגאון המפורסם המהר"ם מלובלין מי שהאיר עיני חכמים בתורתו בביאורו על הש"ס ובתשובותיו.

צאצאיו: בניו ובני בניו וכן חתניו גדולי תורה היו ונודעו לתהילה, אחת מבנותיו היתה אשת הגאון מו"ה שמואל ב"ר אביגדור מי שהיה האב"ד האחרון דוילנא בזיווג שני [אשת נעוריו היתה טובע בתו של מו"ה יהודה ספרא ודיינא שהיה ידוע בכינויו היסודי נפטר כ"ד אדר תקכ"ד] ר' שמואל סבל רבות מרדיפות מתנגדיו שהיו פרנסי קהילת וילנא והם אף הצליחו להורידו מכסאו באמצעות מסירות לשלטונות, בן נ"ט שנה היה ר' שמואל בפטירתו [כ"א טבת תקנ"א] ובמותו חתם את תקופת האבדי"ם בקהילה זו שמאז לא נטלה לעצמה אבדי"ם.

בת זו בזיווגה הראשון היתה נשואה לר' אליעזר לייזר מלבוב (לעמבערג) אשר נפטר בצעירותו והותיר אחריו את בנו הגאון הגדול עניו וחסיד מו"ה ר' ברוך מרדכי איטינגא אב"ד באברויסק, לימים נשא ר' ברוך מרדכי את בתו של ר' שמואל אב"ד וילנא מזיווג הראשון ובכך הפך להיות בנו חורגו וחתנו כאחת.

(ו) ר' אליעזר הלוי איטינגא — בשחרותו שימש ברבנות העיר לונדנבורג במדינת מעהרין — בעיר זו אירע נס ופלא אשר הותיר את שמו של ר' אליעזר לזכרון לדורות, ביום י"א טבת תנ"ח התאספו אנשים רבים בכיהכ"נ ואז נפלה כיפת ביהכ"נ ארצה והתנפצה לרסיסים ובניסי ניסים לא הוזק איש, לזכר המאורע תיקן ר' אליעזר תענית לדורות ביום זה ואמירת סליחות, גם הוא עצמו חיבר סליחה מיוחדת ששמו ושם עירו נרשמו בראשי החרוזים "אני אליעזר הלוי אב"ד ל"ב (לונדנבורג) חז"ק", מלונדנבורג עבר לשמש ברבנות בעיר העלישויה בה שימש ברבנות עד יום מותו כ"ו תשרי ת"ע לפ"ק ושם מנו"כ.

(ז) ר' אברהם הלוי איטינגא — נודע בשמו וכינויו ר' אברהם ליכטנשטאדט פרימוס דעיר פראג, [פרימוס הוא תואר הפרנסות מטעם הרשות השלטונית] בתפקידו זה שימש כמנהיגה של יהדות

- (יג) בן ר' נפתלי הירץ איטינגא (ח)
 (יד) בן ר' אברהם סג"ל איטינגא (ט)
 (טו) בן ר' מרדכי (מודיל) הלוי מאיטינגא (י)
 (טז) בן ר' אליהו סג"ל הלוי מאיטינגא (יא)

החלק 3234567

בוהמיה כולה, בניו ובני בניו ידועים היו כגדולי תורה וכמה מהם היו רבנים ותופסים כסאות למשפט במדינות שונות.

(ח) ר' נפתלי הירץ הלוי איטינגא — נודע במקצועו כרופא היהודי מפרעמישלא, זכה, וממנו יצאו דור ישרים יבורך אנשים מצויינים וגם רבנים מובהקים ואנשי שם.

החלק 3234567

(ט) ר' אברהם סג"ל איטינגא — "האלוף הנדיב הגדול גבר חכם מחוכם חובר חבר וסבר" (כך חרות על מצבתו בוינה) בוינה נשא לאישה את מרת פיגלא בת הקצין ר' שמואל פייכוש גוטרידש תאומים [בן הרה"ג מו"ה אהרן משה תאומים חתן הנגיד ר' ישראל הלוי איש הורויץ מפראג] עשיר גדול היה גדול ונכבד, נגיד ונדיב, מקורב למלכות וסוכן בחצר המלך נודע בשם ר' אברהם רוז, יסד בית מדרש לתורה ותעודה "והחזיק תלמידי חכמים הלומדים שמה יום ולילה" (לשונו של ר' מנחם פירטא בספרו עובר אורח). נפטר בשיבה טובה וכתר שם טוב ביום ב' סיון שצ"ז בוינא ושם מנו"כ.

(י) ר' מרדכי (מודיל) הלוי מאיטינגא — נדיב ונגיד חסיד נודע לשם ולתהילה, נפטר בשנת ש"ע ובפנקס זכרון נשמות נרשמו עליו הדברים "נשמת החסיד השלם במעשיו ומופלג בדורו מוהר"ר מודל מרדכי במוהר"ר ר' אליהו הלוי וכו', עבור שעסק בצרכי בני המדינה באמונה והשתדל לשוב עניים, וגמל חסד עם עניים ועשירים והיה מכניס אורחים".

(יא) הגאון ר' אליהו הלוי מאיטינגא — חתן הר"ר שמעון גינצבורג אשר בעל הצמח דוד בסוף ח"א כותב עליו: החזן ר' שמעון גינצבורג היה חכם חרשים ונכון דעת, גדול בתורה ובנדיבות, גם חסיד ועניו.

חתנו ר' אליהו הלוי היה רבה של העיר איטינגא במדינת בייערן אשר בארץ אשכנז (כיום עטינגא — באוריה — מערב גרמניה) מילידי העיר ממשפחת הלויים, על שם העיר נקראה המשפחה מאז ועד היום הזה "אטינגר" או "איטינגא" וכמה מגדולי הדורות ידועים בשם זה.

פסוק

ענף ריבלין

פסוק

(א) מרת צפורה זוננשיין לבית אטינגר ע"ה

(ב) בת ר' דב אטינגר שיחי'

(ג) בן ר' חנוך זסלר

(ד) חתן ר' ברוך מרדכי אטינגר

(ה) חתן ה' משה ריבלין (א)

פסוק

פסוק

(א) ר' משה ריבלין — יליד ירושלים (תר"ז) בהיותו ילד (בן 4) נתיתם מאביו ר' אברהם בנימין זצ"ל, נתגדל בירושלים שבין החומות יחד עם אחיו ר' יוסף (ר' יושע ריבלין) לימים מוסד השכונות הראשונות שמחוץ לחומות, ר' משה נמנה על מיסדי נחלת שבעה דבר שנחשב באותם ימים להעזה מסוכנת כאשר היו נתונים להתקפות שודדים וחיות רעות.

ר' משה היה שד"ר הועד הכללי כנסת ישראל בארה"ב ובאוסטרליה בזכות השפעתו על יהודי ארצות אלו גדלו הכנסות הועד הכללי במידה גדולה שסייעה לו להפוך למוסד מרכזי ביישוב היהודי בירושלים.

עבודתו הכבירה נעשתה בתנאים קשים מאד שכן מרצונו לחסוך בכספי הציבור היה משתדל למעט ככל האפשר בהוצאות המוסדות שנסע בשליחותן. טלטולי הדרך הקשים מוטטו את בריאותו והוא נפל למשכב שלא קם ממנו עוד, בהיותו בן מ"ה שנים, נפטר כ' תמוז תרנ"ב. אשתו: מרת סימה בת ר' יצחק צבי ליפשיץ מביאליסטוק. האריכה ימים וזכתה לראות בנים ובני בנים עד דור חמישי. נלב"ע בת פ"ה שנה בשנת תר"צ.

(ו) בן ר' אברהם בנימין ריבלין (ב)

(ז) בן ר' משה ריבלין המכונה ר' משה מגיד (ג)

הח"י 1234567

הח"י 1234567

(ב) ר' אברהם בנימין ריבלין, — יליד שקלוב היה, עלה עם אביו לארץ ישראל בשנת תר"א, לאחר פטירת אביו ר' משה מגיד נטה שכמו לסכל עול הציבור ויחד עם אחיו ר' אליהו יהושע המשיכו הם את מסורת בית ריבלין בהנהגת עדת הפרושים הירושלמית, רא"ב שימש כמנהל התשב"ר והישיבה של כולל הפרושים [שאחרי זמן הוסב שמם ל"עץ חיים"] כמו"כ מילא מקום אביו "במגידות", המשיך במסורת בית הגר"א ועסק בנסתרות וכן חיבורו הידוע, "אבן השוהם" עוסק בתורת הקבלה.

בימיו נוסד "ועד האחדות" שאיחד את עדות האשכנזים והספרדים ורא"ב עמד בראשו. נפטר בירושלים בשנת תרי"א וכאן מנו"כ.

(ג) ר' משה מגיד — נולד בשקלוב אלול תק"מ (לפי המגיד דורש ציון של רש"ז ריבלין, לגירסאות אחרות תקמ"ב או תקמ"ה) לאביו ר' הלל שקלובר מתלמידי הגר"א מוילנא למד בישיבת שקלוב מיסודה של סבו ר' בנימין ריבלין ואף זכה להסתופף בצלו של הגאון וצ"ל יחד עם אביו וסבו.

אוצר החכמה
אוצר החכמה

בילדותו התפרסם כעילוי נפלא בנגלה ובנסתר בקי בש"ס ופוסקים ובמכמני התורה, כמו"כ היה לו יד בשבע חכמות הטבע שהיו אצלו "לרקחות וטבחות עבור התורה" (שיטת הגר"א). בהיותו בן ט"ו התפרסם כדרשן מופלא שרכים נוהרים לשמעו, את כוחו הריטורי הקדיש לשוב א"י כפי הוראתו של הגאון מוילנא שהורהו להיות דורש לציון ואף רמז הוסיף לו "דורש ציון" בגי' "משה בן הלל בן בנימין".

בכל שנות היותו בחו"ל [עד בואו לא"י בשנת תפ"א] הוא נודד מעיר לעיר מקהילה לקהילה דורש דרשות נלהבות ומעורר במילי דמתא ומילי דשמיא וכן מעורר את בני הגולה לתמוך בשוב א"י ואף לקיימה בפועל, לפי הערכתו של אחד מחכמי שקלוב הרב משה צייטלין "האזינו לדרשותיו יותר ממליון מאחינו בנ"י בכל התפוצות בהערצה וחיבה רבה".

בהיותו בן ל"ג נתמנה להיות אב"ד העיר שקלאב שהיתה מלאה חכמים וסופרים במקום אביו ר' הלל שעלה לאה"ק בראש עלית תלמידי הגר"א, בשנת תקצ"ח הגיעה שקלובה השמועה המכאיבה על פטירתו של ר' הלל. ועל המבוכה הקימת בעדת הפרושים הירושלמית, שעם מות ר' הלל מיסדה נותרה ללא גואל ומושיע, כאשר המקורות הכספיים נתרדלו והקשרים עם הגולה נותקו ועדת הפרושים שקעה בחובות כספיים עצומים ובמחלוקת שכילתה כל חלקה טובה.

בני עדת הפרושים הירושלמית פנו אל ר' משה לבא לעזרתם ואף שלחו אליו כתב מינוי בו הם בוחרים בו למלא מקום אביו בעיה"ק ולהיות "נשיא עדת ה' בציון".

ר' משה נטל את המעמסה על שכמו ונטש את כסאו הרם לטובת ירושלים, לפני עלותו סובב במרכזי הגולה ברייסין ובליטא לבסס את המעמדות של צדקת רמבה"ן שנועדה לביסוס הישוב

(ח) בן ר' הלל ריבלין (ד)

אוצר החכמה

היהודי וביחוד של עדת הפרושים בא"י, רק אח"כ כשמעמדה של ירושלים התחזק בגולה פנה אף הוא לעלות ירושלימה, כשברכתם של גאוני מינסק, שקלוב ווילנא מלווה אותו, היה זה בחודש אב ת"ר, בערב סוכות תר"א הגיע לקושטא שם נפגש עם ר' משה מונטיפיורי [שהכיר את אביו ר' הלל מביקוריו בא"י] ויחד נועצו כיצד לבסס את הישוב היהודי בא"י, בהיותו בקושטא פרצה מלחמה בין הטורקים למוחמד עלי מושל מצרים וכך התעכבה עלייתו ארצה עד לחודש אדר שאז דרכו רגליו על אדמת הקודש. הכסף שהביא עמו וכן משלוחי הכספים שנתחדשו, ביססו מחדש את מעמד עדת הפרושים, כן סייעה אישיותו המיוחדת לאיחוד מחודש של הקהילה שהמחלוקת פרצה בה בקעים חמורים, כמו"כ השכין שלום בין עדות הספרדים והאשכנזים בירושלים, הנהיג סדרים מתוקנים בחלוקת התמיכה, העמיד את הכל על הצד היותר טוב בכדי שלא תהיינה טענות ותביעות, וממילא סרו כל התרעומות הקיימות ובוזה שב השלום לשרור על העדה בירושלים.

אוצר החכמה

שש שנים ניהל ר' משה מגיד את עדת הפרושים, שקד על טובת הכלל, גאל חלק מאדמת כפר השילוח למטע ולזריעה בכדי לקיים מצוות התלויות בארץ, בין פעליו היה מינויו של ר' שמואל סלנט לרבה של ירושלים, האברך הצנוע שעלה יחד עמו מליטא נתמנה על ידו למינוי הרם הזה.

בשלהי חודש אלול שנת תר"ו חלה את חוליו אשר לא קם ממנו, בשב"ק פרשת נצו"ה התחזק בחוליו ועלה לתורה, וכשקראו לפניו "הן קרבו ימיך למות" נתאנח מרות, לאחר התפילה מסר את צואתו על הנהגת הכולל ובו ביום עלה ונתעלה לשייבה של מעלה ביום כ"ח אלול.

אוצר החכמה

הותיר אחריו בכתובים חידו"ת רבים, מהם עלה על מזבח הדפוס רק הספר "בית המדרש". לפרש כמה דברים בתורה ובמדרשים ואגדות שהוציא לאור בנו ר"א.

(ד) ר' הלל ריבלין — מיסד הישוב האשכנזי בירושלים, "גאון וצדיק מפורסם בדורו" (לשון הספר אנשי שם לר' חיים ברורמן ורשה תרנ"ב). נולד בשקלאב בשנת תקי"ח לאביו ר' בנימין, בנעוריו גדל והשתלם בתורה בין חכמי העיר שקלוב, שרוחו של הגר"א ש"ב של ר' הלל שרתה עליהם, ולאחר מכן זכה הוא עצמו לעמוד לפני הגאון ולצקת מים על ידו בנגלה ובנסתר, ומסורת היא בידי משפחתו שעזר להגר"א בכתיבת ביאוריו וחידושיו בקבלה.

בשנת תקל"ז נתעוררה בשקלאב ברוח הוראות הגר"א יזמה מחודשת לעליה ארצה, בשנת תקמ"א יסד יחד עם אביו ר' בנימין את אגודת "חזון ציון" שיעדה היה — העליה לא"י, מרכז התנועה היה בשקלאב ורוח החיה שבה היה ר' הלל, בשנת תקס"א ארגן כנסיה גדולה של רבנים ראשי קהילות ועסקנים שנטלו על עצמם את ארגון העליה לא"י ואת התמיכה בעולים, וכך בשנת תקס"ט יצאה העליה הפרושית הראשונה כשבראשה עומד ר' הלל, החבורה הגיעה לעכו בח' אלול תקס"ט, ובערב ר"ה באו לצפת לקבוע בה את משכנם, משאת נפשם היתה התישבות בירושלים, אך דבר זה היה מנוע מאיתם, מאחר ובאותה עת סכנה היתה לאשכנזים להשתקע בירושלים, בגלל חובות תלמידי ר"י החסיד שבאו כמאה שנה לפניהם, ר' הלל לא נח ולא שקט, ובשנת תקע"ב הצליח כיזמתו ויסד את עדת הפרושים בירושלים, את דירתו וביהמ"ד קבע בחצר שבה היה לפניו

(טו) בן ר' בנימין ריבלין

(ט) בן ר' בנימין ריבלין (ה)

בימ"ד של ר' חיים בן עטר בעל האוה"ח, החזקת הישוב הפרושי היתה תלויה בגבאות הראשית של אגודת "חזון ציון". שמאז יסודה על ידי ר' הלל ולאחר עלייתו ארצה ע"י ר' משה מגיד בנו, סייעה להעלאתן של שיירות נוספות, ולביסוס המעמד הכספי של הישוב הקיים, ובכך סייעה גם להתחזקות הישוב היהודי בירושלים, כמו"כ גדל מספרם של יהודי אשכנז בירושלים אחר הרעש בצפת.

דמותו המיוחדת של ר' הלל השפיע רבות גם על היהודים הספרדים בירושלים שעד אז גבה טורא בין הספרדים לאשכנזים, והספרדים כעלי "החזקה" בישוב לא הניחו לאשכנזים לנהוג כמנהגם, ר' הלל שהיה מקובל גם על הרבנים הספרדים השפיע עליהם לתת לאשכנזים לנהוג כמנהגם ובפרט בעניני השחיטה, כמו"כ שחרר את "החורבה" מידי הערבים שהחזיקו בה עבור חובות תלמידי ריה"ח.

בפעליו ומעשיו הכבירים המשיך גם לעת זקנתו, בגיל פ' שנה בשנת תקצ"ח חלה במגיפת החולירע ונפטר ביום ש"ק ט' סיון, בפקודת השלטונות נשרפו כל כליו וכתביו וכך אבדה לעולם מרגלית טובה, שריד בודד מתורתו נתפרסם בירושלים בשנת תש"ו ע"י רש"ז ריבלין — הספר קול התור, שתוכנו חזון הגר"א על ענין האתחלתא דגאולה ודרכי הגאולה, הספר נדפס שנית בתוספת מבא ע"י הרמ"מ כשר שליט"א בתוך ספרו התקופה הגדולה.

(ה) ר' בנימין ריבלין — לפי המסורת נולד ר' בנימין בשנת תפ"ח בעיר שקלאב, בה קיבל את חינוכו לתורה ומצוות ובה נתגדל כשתורה וגדולה מאוחדים על שולחנו, יחד עם זאת מקורב היה לש"ב הגר"א מוילנא, (שניהם היו מצאצאי ר' אליהו חסיד) לאורו הלך ולאורו חניך וגידל דור חדש של לומדי תורה עילויים מופלגים שקיבץ אל העיר שקלאב, את הישיבה יסד יחד עם קרובו ושותפו ר' יהושע צייטלין, ואת בחירי תלמידיו נהג לשלוח לוילנא להסתופף בצל הגאון בבית מדרשו.

לשקלאב העביר לא רק את רוח התורה של הגר"א, כי אם גם את סערותו לציון וזכתה שקלאב וממנה יצאו השיירות של תלמידי הגר"א ויסדו את הישוב האשכנזי בירושלים, וכך מתארים אותו בני הגר"א בהקדמתם לשו"ע עם ביאור הגר"א "הרב המופלג בתורה ובעבודה הנגיד המפורסם לשבח איש חי רב פעלים פרי קודש הילולים כבוד מ"ו בנימין מק"ק שקלאב". את דברי הגר"א שילב גם בספרו "גביעי גביע הכסף" שנדפס בשקלאב תקס"ד [נדפס שנית ורשא תרנ"ח], הכולל חידושים יקרים על דרך הפשט במקרא משנה וגמרא.

בשנת תקמ"א יסד יחד עם בנו ר' הלל את אגודת "חזון ציון" שמטרתה המוגדרת "לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו". בשנה ההיא הלך אל רבו נמאורו הגר"א "אשר רוחו לציון היתה הומיה וסוערת" ויחדיו דנו והמתיקו סוד וקבעו תקנות, במעמד זה הרים ר' בנימין שהיה "הגביר דרייסין" תרומה נכבדה במאד לאגודה המוקמת ופנה לשאר הגבירים וגדולי העם שבשקלאב וכליטא למען ירתמו גם הם למטרות האגודה, ר' בנימין ור' הלל יצאו אל העם שבערים ושבעיירות דרשו דרשות

(ו) בן ר' שלמה זלמן ריבעלס – ריבלין (ו)

(יא) בן ר' צבי הירש (ז)

(יב) בן ר' אליהו חסיד (ח)

המקור

המקור

והקהילו קהילות ובכל מקום יסדו את אגודת "חזון ציון". לאחר התכונה המרובה נעשו הנסיונות הראשונים להגשים את המטרה, וכן מסופר על כמה וכמה נסיונות לארגן שיירות במשך עשרים השנים האמצעיות של המאה השישית לאלף הנוכחי [בתקופה זו היה גם נסיונו של הגר"א עצמו לעלות לא"י]. ר' בנימין עצמו לא זכה לעלות לארץ ונפטר בשקלאב, שרטוט מענין לדמותו נותן ר' מרדכי נתנזאהן בהוספות ותיקונים לספר קריה נאמנה (לרש"י פיינ)... גדול שמו כשערים המצוינים בהלכה חסידות וחכמה... הרב בנימין היה ארוך בדורו משכמו ומעלה גבוה מכל העם, איש זקן עוטה מעיל, זקנו יורד עפ"י מידותיו, מנעלים קלים ברגליו וכובע סובל בראשו, לא אכל לחם בשר ולא שתה יין ושום משקה בעולם אפילו בשבתות ויו"ט ומאכלו זרעונים ופרות, ולעיתים רחוקות דגים ותפוחי אדמה טבולים בשמן זית, משקהו לצמאון ולתאבון ולכבד אורחו היה קפה חזקה בלי דבש וחלב קראה בשחוק "מרה שחורה", היה טובל שחרית וערבית בקיץ ביאור, ובחורף תבר גזיזא דברדא, מלבד ביום השבת. ולמד כל היום וכל הלילה, וקנה העופרת בידו תמיד לרשום את חדושי הגהות על גליון הספרים ומליצתו המורגלת על זה "וקנה לך חבר".... תפילתו צלולה ונעימה... היה שמח וטוב לב מקבל כל אדם באהבה ומשמחו בספוריו הנעימים מגדולי ישראל, וכיחוד מרבו רבינו אליהו זצלה"ה... גם ותרן בממונו היה מאד, נדיב ובעל גמילות חסד, עניו ונכה רוח, שומר פיו ולשונו..."

המקור

(ו) ר' שלמה זלמן ריבעלס – ריבלין, שר ונגיד ויחד עם זאת גדול בתורה שימש ברבנות ובראשות הקהילה בשקלאב ונודע בשם ר' זלמן ריבעלס, הוא הראשון שנקרא בשם ריבלין על שם הגאון ר' משה רבין"ש, ממנו מסתעפות כל משפחות ריבלין החבדיים וההולכים בשיטת הגר"א.

(ז) ר' צבי הירש – רב גדול ומפורסם בדורו, פרטים על תולדותיו אין בידינו, רק הרשימה על גבי מצבתו ישנה וממנה אנו למדים את תאריך פטירתו – ער"ח סיון תקכ"ה, [שמו מובא גם בספר סערות אליהו ספר תולדות אחיינו הגדול – הגאון מוילנא שהיה בן אחיו ר' יששכר בער].

(ח) ר' אליהו חסיד – מראשי קהילת וילנא ומנהיגה, גבאי צדקה ודיין, עשיר גדול היה, בכספו הקים כחצרו ביהמ"ד, והחזיק בה עשרה בטלנים עניים יר"ש, שהקדישו כל חייהם לתורה. גם הוא עצמו יחד עם עיסוקיו, לן בעומקה של הלכה ובאמצע לימודו עלה בסערה השמימה, "ויצאה

מסכת תפארה

(יג) חתן ר' פתחיה (ט)

(יד) בן ר' משה רבק"ש בעל "באר הגולה" על השו"ע (י).

נשמתו בקדושה ובטהרה בד' אמות של הלכה, שמת בביהמ"ד הישן בוילנא, על המסכתא שהגה בה ברוב עוז ותעצומות" [נכדו רבנו אליהו — הגר"א מוילנא קרוי על שמו].

על מצבת קבורתו נכתב:

על זה דוה לבנו

פלגי מים תרד עינינו

שנפלה עטרת ראשנו

אבינו הרב החסיד מוהר"ר אליה

בהגאון מוהר"ר משה זצ"ל

שעזב אותנו לאנחות

והוא הלך למנוחות

ביום כ"א אלול ויעל אליהו בסערת השמים — ת"ע לפ"ק. תנצב"ה.

(ט) ר' פתחיה — נמנה על ז' טובי העיר דקהילת וילנא, אביו ר' משה רבק"ש בעל "באר הגולה" כותב עליו בצואתו "וידעתי את טוב לבו ויראת ה' אשר בקרבו" כמו"כ הוא מציין בהקדמתו "לבאר הגולה" כי בנו ר' פתחיה שלח אליו מוילנא את ספר השו"ע אשר אביו ר' נפתלי הירש הגיהו וכתב בצידו כמה ענינים משו"ע של הרב הגאון מוהר"ר פלק כ"ץ.

(י) ר' משה רבקש כ"ר נפתלי צבי — אבי שושלת ריבלין הענפה והמפוארת, נודע בישראל וגדול שמו על שם חיבורו "באר הגולה" מ"מ וציונים על השו"ע.

מקום לידתו ותאריך הלידה אינו ברור, היה זה לפי ההשערה בין שנ"א לשס"א בפראג או בלבוב.

לוילנא הגיע אחר שנעשה חתנו של הגאון ר' מנחם מאניש (כשנת שע"א) שהיה מגדולי וילנא ושבתו זכה לתורה וגדולה ובית עקד ספרים גדול, ימי שלותו ארכו עד שנת תט"ו כשהגיעו פורעי חמלניצקי ימ"ש לוילנא. יהודי וילנא ברחו לארצות המערב וכיניהם ר' משה וחלק מבני משפחתו שנמלטו לאמשטרדם.

בן שישים היה כבואו לאמשטרדם וככבוד רב קבלוהו ראשי עדת הספרדים המקומית כשראשי הקהילה מתארים אותו כראש השקדנים בדורו.

באותה עת עסקו ראשי הקהל בהדפסת השו"ע וכשמצאו את ר' משה מוכשר למלאכת ההגהה וציון מראי המקומות מהגמ' והפוסקים בקשוהו לשים את עינו על מלאכת ההגה"ה וההכנה לדפוס, פרט לציונים ומראי המקומות הוסיף גם מדיליה הגהות וביאורים בהרבה מקומות, וכן ניפה מפירוש המילים שנדפסו כבר בשו"ע וינציאה את הפירושים הזרים שאינם מוסכמים והעמיד תחתם את הפירוש האמיתי. הדפסת השו"ע ארכה משנת תכ"א עד תכ"ד ור' משה עיטרה בחיבורו שקרא לו "באר הגולה".

בנוגע לשם זה כותב הוא בהקדמתו: "וקראתיו באר הגולה שכריתיו בעפרות זהב תיחוח וכו' כהיותי בגלותי פה אמשטרדם". עשר שנים ישב באמשטרדם עד שנת תכ"ה שאז זכה לשוב למקום אבותיו אל העיר וילנא, שם נפטר בד' אלול תל"א ונטמן באוהל ע"י הגאון ר' מנחם מאניש בן מוה"ר יצחק חיות זצ"ל מי שהיה רבה של וילנא.

אנ"ח 1234567

אוצר החכמה

ענף שפירא – שולמן

(א) מרת צפורה זוננשיין לבית אטינגר

ארי"ה

(ב) בת ר' דוב ושמחה אטינגר שיחי

ארי"ה

(ג) חתן ר' מנחם ישראל שולמן (א)

ארי"ה

(א) ר' מנחם ישראל שולמן – עודנו נער בערה בו אהבת ארץ ישראל ובגיל צעיר עלה ארצה ממעזריטש עיר מולדתו, כאן בירושלים עיה"ק התגורר אצל סבו רבי איצקע פרידמן [בונה ביהכנ"ס דבתי ורשא ונודע בהתמדתו העצומה].

ארי"ה

שמו ידוע ומפורסם אצל זקני ירושלים כלמדן מופלג ושקדן עצום השם לילות כימים בעסק התורה"ק, ומעולם לא עבר עליו חצות הלילה בשינה.

היה קם כאמור עוד קודם חצות ושקד על תורתו בביתו, כשהגיע השחר היה מעורר את הת"ח שבשכונתו שהשתתפו עמו בשעורו הקבוע בביהכ"ס, אל השיעור היה מביא עמו דוד מים חמים כדי להנות את חבריו בכוס תה חם, לאחר השיעור חזר לביתו ולמד עד שעת התפילה.

לאחר נישואיו עם מרת אלטע ז"ל השתקע בשכונת "כנסת ישראל" שנבנתה אז, באותו זמן דרו שם הגאונים ר' איסר זלמן מלצר, ר' אריה לוי"ן זצ"ל ועוד, כלילות השימורים [ליל שבועות וליל הושע"ר] היו באים לביתו הצנוע של ר' מנחם ישראל זצ"ל ולומדים שם עד אור הבוקר, כשעקרת הבית פניה קורנות מאושר על הזכיה הגדולה שנפלה בחלקה והיא עומדת ומוזגת חמין ומגישה מגדנות. על הנהגותיו המופלאות היתה אשתו מרת אלטע מספרת: היה עטור בתפילין קטנות כמשך כל היום גם בשעת עיסוקיו בפרנסת ביתו, שנים רבות צם כל שני וחמישי בלי שאיש ידע על כך, היה מהדר לקנות כבש כל ערב פסח ונותן ממנו "מתנות" לכהן.

רק לאחרונה נתגלה מכתב מענין [תצלומו ראה בסוף מדור זה] אותו שלח ר' מנחם ישראל לעמיתו ר' ישראל דווארץ רב קהילת יעזנא בליטא, במכתב זה מתגלה אהבת א"י היוקדת בקרבו והאמונה הפשוטה בביאת המשיח ובנין ביהמ"ק במהרה, והזהירות בכבוד הזולת ורגשותיו, בכת"י נוספים שגם הם נתגלו לאחרונה נפרשת לעינינו דמות מענינת של אדם שצעדיו מחושבים ושקולים במילי דשמיא ובצרכי ציבור, בעניניו האישיים ובדברים שכן אדם לחבירו.

ר' מנחם ישראל לא האריך ימים כהיותו בן מ"ה חלה אנושות ונתבקש לישיבה של מעלה ביום ב' מרחשון תרפ"ח, מקום מנוחתו בהר הזיתים ליד סבו ר' איצקע אצלו התאכסן עד לנשואיו, אנשי הח"ק מספרים דבר פלא על מקום מנוחתו — זמן קצר קודם לפטירתו ביקש מאנשי הח"ק לקברו בסמוך לזקנו, אך אותו מקום היה בו סלע שלא זע ממקומו. לאחר הפצרותיו של ר' מנחם ישראל נאותו אנשי הח"ק לנסות שוב ולתדהמתם עלה הדבר בידם בקלות והיה הדבר לאות, על אהבת הסב לנכדו אשר איוה לקרבתו גם אחר אריכות ימיו ושנותיו.

אשתו: מרת אלטע נחמה רבקה בת ר' יעקב שפירא

מרת אלטע נולדה אחר שלשה ילדים שנקטפו באיכם ולכן נקראה בשם הסגולי אלטע כסגולה לאריכות ימים.

ערשה עמדה בעיר העתיקה בירושלים, כשהגיעה לפרקה ואביה נודד באותה שעה בחו"ל לטובת מוסדות היישוב הישן נטלה הסבתה באשע [חמותו של ר' יעקב שפירא] את הענינים לידיה ופנתה להגאון ר' יצחק וינוגרד זצ"ל ראש ישיבת תורת חיים למצא חתן לנכדתה, ראש הישיבה הציע לה את ר' מנחם ישראל והיא מצידה התחייבה לתת לזוג הצעיר את הוצאות החתונה והדירה, ואף קיבלה על עצמה לסמוך את הזוג על שולחנה כמה שנים.

בת מ"ב שנים היתה כשנתאלמנה מבעלה הרב מנחם ישראל ז"ל והיא נשארה לבדה עם חמישה יתומים קטנים שהקטנה ביניהם מרת שמחה שתחי' בת חודש ימים בלבד. הנהגות ביתה היו לשם דבר בירושלים עיה"ק, על אף העוני והמחסור ששררו בביתה חינכה את ילדיה במידת ההסתפקות ומעולם לא נראה ולא היה ידוע שחסר בביתה דבר, אדרבא כלפי הוץ היתה מעוררת רושם כאילו יש לה די, כדי שלא ימנעו האורחים — שהיו רגילים לבא אל ביתה ולסעוד את לבם — מלבא. היא היתה מכנסת אורחים גדולה, וכל הבא אל ביתה רעב יוצא הימנו שבע עד שהיו אומרים עליה שהאורח המבקש קמח מקבל סולת.

על אף התלאות הרבות שעברו עליה היו פניה תמיד צוהלות, מקבלת את פני כולם במאור פנים ורבים באו אליה להנות מעצותיה הפקחיות, שכן חכמנית גדולה היתה, גם היא עצמה היתה מסייעת, עוזרת ותומכת בכל האמצעים העומדי לרשותה אם כממון ואם כעצה טובה.

אחיניה הצעירים לבית שולמן (ממשפ' בעלה המנוח) שלמדו "בחברון" מספרים שהיו רגילים לבא אל ביתה ביום השישי והיא מטעימה אותם ממאכלי שבת טעימה הראויה להתכבד עד שלא פעם לא נותר בידה עבור ילדיה כי אם ארוחה דלה, כששאלו אותה היא עושה זאת היתה אומרת וכי איך אפשר להכניס אורחים ולא לתת להם מה שיש בידי באותה שעה.

גם בימי מלחמת תש"ח כשבחוץ שיכלה חרב ובחדרים אימה מאימת ההפגזות, כשהיה בנה הר"ר שמואל ברוך ז"ל מסכן את עצמו בחירוף נפש להביא עבורה מעט מזון, היתה היא מחלקת את מזונה בין שכינותיה הרעבות ללחם...

כל שנותיה היתה נזהרת מלפגוע בכבודו של אדם שנכרא בצלם, מקיימת את הכתוב "ואהבת לרעך כמוך" בפשטות טבעית, והיתה נוהגת בכל אחד כאילו הוא ממשפחתה הקרובה.

לא התאוננה על מיחושים ולא היתה זקוקה לתרופות עד שהיתה אומרת שאינה יודעת כשביל מה צריך רופאים הרי מעולם לא ביקרה אצלם, בשנותיה האחרונות גברו יסוריה אך היא לא

(ד) חתן ר' יעקב שפירא (ב)

התאוננה כלל וגם כשניטל מאור עיניה לא שינתה מאורח חייה, דאגה לזולת והתענינה למי אפשר לעזור ואיך אפשר לסייע, נלב"ע י"ג חשון תשל"ה.

נכדתה צפורה ע"ה גדלה על ברכיה וספגה הרבה מאורחותיה ומדמותה המאירה ואף היא היתה מעין בכואה של סבתה ע"ה.

התאוננה כלל וגם כשניטל מאור עיניה לא שינתה מאורח חייה, דאגה לזולת והתענינה למי אפשר לעזור ואיך אפשר לסייע, נלב"ע י"ג חשון תשל"ה.

(ב) ר' יעקב שפירא ז"ל — הוריו: אביו ר' יוסף שבתי שפירא המכונה "שעפסל דיין" ואמו מרת אסתר בכרך אחות ר' יהודה אב"ד סייני בעל "נמוקי הגרי"ב" מצאצאי הגאון ר' חיים יאיר בכרך "החווה יאיר" והמהר"ל מפראג.

ר' יעקב נולד בעיר סלאבאדקא (פלך קובנא) בשנת תרי"ח, את תורתו קנה אצל אחיו הגאון ר' שמואל שפירא אב"ד וילקאמיר ואח"כ אצל הגאון הנודע ר' צבי מסלבודקה, בהיותו בן ט"ז נסמך לשו"ב [וע"ש זה נקרא בירושלים. ר' יעקב שוחט] ע"י הגאון ר' יצחק אלחנן אב"ד קובנא.

בזמן לימודו בקובנא הובאה לפניו שאלה בכשרות שחיטה והוא השיב מיד תשובה שהפליאה את כל שומעיה בישרותה ובכושר חדירתו לעמקי הבעיה, והיה זה בהיותו בן ט"ו בלבד.

בהיותו בן י"ז עלה לא"י, ונכנס ללמוד בישיבת עץ חיים אצל הרה"ג ר' אלעזר דן (רלב"ג) ומיד נחשב לאחד מטובי הלומדים. עם הגיעו ארצה והוא עלם יפה תואר ותלמיד חכם אכרך כמדרשו דברו בו נכבדות והובאו אליו הצעות שידוכים רבות עם בנות עשירים מופלגים, אך הוא לא נטה אחר הממון ובחר ביתומה עניה מרת עלקא שהיתה ממשפחה מיוחסת בת תלמידי חכמים וגם היא עצמה בת ת"ח.

בת ט"ו היתה מרת עלקא כשנשאה לר' יעקב שפירא, עם נשואיו פתח ר' יעקב חנות שחיטה וממנה התפרנס, את החנות פתח בסיועו של ר' שמואל סלנט זצ"ל המרא דאתרא, ומעשה שהיה כך היה: מנהג המקום באותם ימים היה שעולה חדש המגיע לירושלים חייב לבא אל המרא דאתרא ולהציג עצמו לפניו בכדי שידאגו עבורו למגורים ולמחיה, כאשר בא ר' יעקב אל ר' שמואל סלנט זצ"ל והוא צעיר לימים, התענין מאוד אודותיו ואז הוציא ר' יעקב את כתב ההסמכה שקיבל מגדולי קובנא והראהו לר' שמואל, כמובן שה' שמואל התפעל מהשבחים שהעתירו עליו גדולי קובנא ושמח מאד על הארי שעלה מבבל כשהחזיר ר' שמואל את כתב ההסמכה לידיו של ר' יעקב שב הלה והחזירו לו, כששאלו לפשר מעשיו התמוהים, ענה ר' יעקב "מוטב שישאר כתב זה בידו שכך תצמח לי תועלת מרובה" ואכן לאחר נשואיו כאמור היה זה ר' שמואל שראג לסדר לו מקור למחיתו.

מכסף הנדוניא שקיבל לא נהנה מאומה שכן באותו הזמן חלה דודו ר' דן (אחיה של באבע באשע) שהיה חלבן במקצועו ומשפחתו נשארה בלי פרנסה כששמע זאת ר' יעקב לקח את הנדוניא שקיבל בנישואיו (1000 טאלער) והמציאם לדודו עד שישתקם ממחלתו...